

Terug naar de bron

Verlag veldwerkplaats *Beekdallandschap*

Dal van de Brunninkhuizerbeek, 22 april 2009

Inleiders:

Marcel Horsthuis (Bosgroep Midden Nederland) en Fons Eysink (Bosgroep Noord-Oost Nederland)

Gastheer: Walter Brunninkhuis (Hoeve 't Springendal)

In het beleid heeft bronherstel nauwelijks een plek. Dit is een gemiste kans, want bronnen staan letterlijk en figuurlijk aan de basis van een goede natuur- en milieukwaliteit. Ze zijn bovendien voor een aantal bijzondere planten- en diersoorten in Nederland het enige leefmilieu. Veel bronnen zijn drooggelegd en verdwenen vanwege de landbouw. In Twente, vlak tegen de Duitse grens vinden we een zeldzaam exemplaar van een agrariër die zijn bedrijfsvoering heeft verweven met natuurbeheer.

Wat vroeger (15 jaar geleden) een intensief gebruikt landbouwperceel was, is nu een prachtig beekdal, waar de ondiepe beek rustig doorheen kabbelt met soorten als bronkruid, beekstaartjesmos, klimopwaterranonkel en veldrus. De 'weg van de geleidelijkheid' heeft een belangrijke basis gevormd voor het herstel van het dal van de Brunninkhuizerbeek. De familie Brunninkhuis is namelijk ooit begonnen met agrarisch natuurbeheer volgens het Programma Beheer. Een eerste aanleiding voor het bronherstel komt voort uit onderzoek naar het watersysteem van de stuwwal Ootmarsum. Effecten van de drinkwatervoorziening NO-Twente (Mander) op natuur, landbouw en landschap dienden in beeld te worden gebracht. Zo kwam ook de enorme potentie om bronnen te herstellen in beeld.

De basis voor bronherstel

In het kader van het project 'Terug naar de bron' zijn al diverse herstelprojecten van bronsystemen op de stuwwallen van Oldenzaal en Ootmarsum uitgevoerd. Het projectteam 'Terug naar de bron' bestaat uit medewerkers van Landschap Overijssel, Natuurmonumenten, Provincie Overijssel, Staatsbosbeheer, Bosgroep Noord Oost Nederland, Vitens en Waterschap Regge en Dinkel. Marcel Horsthuis (Bosgroep Midden Nederland) begint zijn verhaal met verschillende plaatjes waarop te zien is hoe zo'n bronsysteem in het stuwwallenlandschap in elkaar zit. Opvallend is dat de bronnen zich bevinden aan de kop van de droge dalen, dus vrij hoog.

Op basis van de ervaringen bij het herstel van bronnen en beekdalen zijn een aantal uitgangspunten opgesteld:

- Elke bron is anders - kijk dus steeds opnieuw naar je gebied.
- De uitgangssituatie en het toekomstbeeld van de bron moet duidelijk zijn - maak dus een gedegen inventarisatie van de aanwezige biotische en abiotische omstandigheden; aan de hand hiervan kan een systeemanalyse gemaakt worden en het natuurdoel worden bepaald.
- Graaf niet naar het (kwel)water, maar zorg ervoor dat het water in het maaiveld terugkomt - bijvoorbeeld door de beekdalbodem op te hogen (zodat de beek minder ontwatert) via aanleg van (natuurlijke) drempels zoals takkenbossen, of het kunstmatig ophogen van de bodem.
- Spaar de aanwezige natuurwaarden - hier moet je mee verder.

Maatregelen

Uitgangspunt bij herstel van bronsystemen is dus de ontwikkeling of het herstel van de abiotische omstandigheden, zodat de kenmerkende planten- en diersoorten zich weer kunnen ontwikkelen. Hierbij is het belangrijk dat je het gebied als een systeem benadert en niet alleen kijkt naar het brongebied zelf, maar ook naar het inzijg- en stroomgebied.

Voor het Dal van de Brunninkhuizerbeek is een inrichtingsvoorstel gemaakt met de historische kaart als ondergrond. Voordat het inrichten begon heeft door middel van grondboringen een fosfaatonderzoek plaatsgevonden, om te kunnen kiezen voor wel/niet afgraven op een aantal plekken. In het nieuwe Dal van de Brunninkhuizerbeek vind je onder andere veldrushooiland, bronvegetaties en elzenbroekbos.

In het brongebied zijn de volgende maatregelen uitgevoerd:

- dempen van alle sloten,
- verondiepen natuurlijke beken tot aan maaiveld waarna de beken zelf hun weg kunnen zoeken,
- terugleggen van de beek op plaatsen waar de beek is verlegd buiten zijn natuurlijke dal,
- verondiepen en versmallen van de Brunninkhuizerbeek bij Brunninkhuis (verondieping vond plaats door keien op de beekbodem te leggen en bovendien werd als gevolg van bovenstroom beekherstel veel zand meegevoerd wat de beekbodem verder heeft verhoogd; ook zijn er voordes aangelegd, zodat de beek de weg kan passeren en tegelijkertijd het waterniveau hoog kan blijven, waardoor het water weer sneller stroomt),
- plaggen, ofwel door het verwijderen van de bouwvoor ofwel door het afschrappen van de bovengrond, afhankelijk van de uitkomsten van het fosfaatonderzoek (de afgegraven grond is gebruikt om de bestaande essen in het landschap op te hogen, waardoor er min of meer sprake was van een gesloten grondbalans),
- verschralen door maaien en afvoeren,
- spontane bosopslag toestaan dan wel actief beplanten.

Ook Walter Brunninkhuis heeft de percelen verschraald door maaien en afvoeren. Dit is echter niet vanzelfsprekend, omdat je toch te maken hebt met natte gronden. Walter heeft ook wel geëxperimenteerd; hij heeft het met de rugmaaier geprobeerd, maar dit kostte toch echt te veel tijd. Hij heeft uiteindelijk toch een lichte trekker gekocht met brede banden en vierwielaandrijving. En met een dubbele messenbalk erachter ging dit goed. De echt natte stukken zal je toch met de hand moeten blijven doen. Het voordeel

van het zelf doen in plaats van uitbesteden aan een aannemers is wel dat je de grond erg goed leert kennen. “Ik weet precies waar de natte stukken zitten en daar kom ik dus niet met mijn trekker.”

Knelpunten

Het resultaat mag er hier bij de familie Brunninkhuis zeker wezen, maar ook hier had men te maken met knelpunten. De vroegere aanleg van sloten voor de landbouw heeft gezorgd voor een verlaging van de grondwaterstand in het gebied. Een versnelde afvoer veroorzaakt droogval in de zomer en piekafvoeren in de winter. Daarnaast zijn de bronnen in het gebied deels ontwaterd door het graven van sloten tot in de bronkop of het vergraven van de bron tot bronvijver. Met de eerder genoemde maatregelen zijn deze knelpunten opgelost.

Het vervolg

Een belangrijk onderdeel van het vervolgbeheer voor het beekdal is de bescherming van de waterkwaliteit en de waterkwantiteit. Voor het verdere beheer wordt er onderscheid gemaakt tussen een beschaduwde bron, waarvoor geen intern beheer plaats hoeft te vinden. En de weidebron, waarvoor een keuze kan worden gemaakt tussen begrazingsbeheer en hooilandbeheer (maaïen en afvoeren). Bij het maken van die keuze worden de particuliere natuurbeheerders geadviseerd door de projectgroep ‘Terug naar de Bron’. Walter Brunninkhuis doet zowel aan begrazingsbeheer als aan hooilandbeheer. Het maaisel gooit hij op de 6 hectare akkerland die hij nog heeft ter verbetering van de structuur. Bij begrazingsbeheer wordt het microreliëf versterkt en ontstaan opengetrapte plekje waar de soorten van de weidebrongemeenschap zoals bronkruid positief op reageren. Maaïen (extra verschralen) met nabeweiding heeft een vergelijkbaar effect. Nadat de inrichting van het beekdal heeft plaatsgevonden is het van belang om het beheer direct op te pakken en te kijken of extra verschraling gewenst is in de vorm van maaïen en afvoeren (extra verschralen), beweiden of niets doen in geval van bronbosontwikkeling.

Uniek project?

Tijdens de veldwerkplaats werd er veel waardering uitgesproken voor de particuliere natuurbeheerder Walter Brunninkhuis, die een prachtig bedrijf heeft en daarnaast prachtige natuur. Dit is toch bijzonder in Nederland, naast het feit dat binnen het project ‘Terug naar de Bron’ meerdere partijen hetzelfde doel nastreefden. Het beekdalgrasland maakt deel uit van het totale bedrijfsconcept van natuur én recreatie. De waardering van

de verblijfsrecreatie op het bedrijf is groot, waardoor de hoge kosten voor natuurbeheer indirect kunnen worden terugverdiend.

Meer informatie:

Marcel Horsthuis (Bosgroep Midden-Nederland), m.horsthuis@bosgroepen.nl

Fons Eysink (Bosgroep Noord-Oost Nederland), f.eynsink@bosgroepen.nl

Walter Brunninkhuis (Hoeve 't Springendal), info@hoevespringendal.nl

